

פרשת "ויחי"

מאת עומר תמיר

שבת שלום. שבת חגיגית, סיום ספר בראשית.

סיום תקופת האבות עם מותם של יעקב ויוסף ומעבר לתקופת השבטים.

חשבתי הרבה על מה לדבר היום. פרשת ויחי "סתומה שבסתומות" ומכילה דברים נסתרים לרוב. ניתן לפרש את מעבר השכינה מיעקב ליוסף בתחילת הפרשה, את נבואת יעקב לבניו בהמשך, את חשיבות הקבורה בארץ ועוד ועוד. החלטתי לחבר הקשר רחב יותר ולנסות להתמודד עם אחת הקריאות האפשריות לספר בראשית כולו.

שבעים פנים לתורה. התורה נקראת ונלמדת שוב ושוב לאורך חייו של אדם ולאורך חייה של אומה ובכל פעם ניתן לעשות זאת מזווית אחרת, חדשה ומעניינת ולגלות בה חידושים חבויים. את ספר בראשית ניתן לקרא כספר המתאר את בריאת העולם וראשית האנושות. ניתן לקרוא כמעבר של ה"תכונה האלוהית", כפי שמכנה זאת רבי יהודה הלוי, מאיש סגולה לאיש סגולה במשך 22 דורות, עד שהיא באה לידי ביטוי במסגרת קולקטיב עם גיבוש ראשיתו של עם ישראל, וניתן להסתכל בזווית נוספות. אחת מהן, אותה למדתי מפי מורי ורבי הרב אורי שרקי, היא שאלת האחוה – האנושות, או לכל הפחות האנושות המוסרית, נמצאת בראשית דרכה ונשאלת השאלה האם בני האדם מסוגלים לקיים אחוה ביניהם? מסוגלים לקיים הידברות? שלום?

לנו ממרחק אלפי שנות היסטוריה אנושית זו נראית שאלה טריוויאלית. אולם בקריאה מדוקדקת של ספר בראשית נראה כי לא כך.

דור ראשון של אנושות – אדם וחווה – מערכת היחסים הראשונה בעולם. תקראו אינסוף פעמים את פרקים ב, ג ו-ד, לא תמצאו מילה אחת שנאמרת ביניהם. אין דיבור! אין דיאלוג! אין שיחה! היא נותנת לו תפוח, הוא נותן לה את שמה, הוא יודע אותה, הכל פעולות, מילה אחת לא נאמרת.

דור שני – קין והבל – אחים. מנסים לדבר וכפי שנראה בהמשך, כשאחים מנסים לדבר זה נגמר ברצח. שימו לב בבקשה לאחד המשפטים המוזרים והסתומים בתורה: פרק ד פסוק ח: "וַיֹּאמֶר קַיִן, אֶל-הֶבֶל אָחִיו; וַיְהִי בִּהְיוֹתָם בַּשָּׂדֶה, וַיִּקָּם קַיִן אֶל-הֶבֶל אָחִיו וַיַּהַרְגֵהוּ."

מה?! אני היחיד שמרגיש מרומה? מה הוא אמר לו? ויאמר קין – קין מנסה לדבר עם הבל אחיו ולא מצליח, זה נתקע לו בגרון. יש קנאה גדולה, עד הופעת הבל הוא היה יחיד בעולם, ובמקום שאין דיבור, אי אפשר להתמודד עם התסכול והתורה מעמידה את זה כמעט כאילו האפשרות היחידה הקיימת היא רצח. ויאמר קין אל הבל אחיו, נתקע, ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגהו.....

קופצים מספר דורות ללא דיאלוג ומגיעים ללמך: פרק ד פסוק כ"ג "וַיֹּאמֶר לְמֶךָ לְנִשְׂיוֹ, עֵדָה וְצֵלָה שְׁמַעַן קוֹלִי--נָשִׂי לְמֶךָ, הַאֲזַנָּה אֶמְרָתִי...."

ושומעות? לא. יש שיחה? לא. הוא נואם. להן? לעצמו? לא יודע, למך כזה.....

אני מדלג קצת, ומגיע לדור הפלגה – פרק י"א – תסמכו עלי, לא פספסנו שום שיחה מעניינת בדרך, תבדקו.

פסוק א "וַיְהִי כָל-הָאָרֶץ, שְׁפָה אַחַת, וּדְבָרִים, אַחָדִים."

טוב נו, אם כולם מדברים אותו הדבר, אז זה לא דיבור, זה לא דיאלוג, זה רובוטים, בונים מגדל גבוה. אבל מה עם שאלת האחוה? הצחקתם אותי, כפי שמובא במדרש פרקי דרבי אליעזר "ואם נפל אדם ומת לא היו שמים לבם עליו, ואם נפלה לבנה היו יושבין ובוכין ואומרין מתי תעלה אחרת תחתיה".

אין אחווה.

טוב, צריך לקפוץ עוד כמה דורות, אולי אם נתקרב אלינו הביתה תבוא הישועה – אברהם אבינו, איתן האזרחי, שהקדוש ברוך הוא מכנה אותו אברהם אוהבי!

הוא מתחיל לדבר. עם מי הוא מדבר? מדבר עם לוט, בן אחיו. ומה הוא אומר לו, תקשיבו לזה בעיניים חדשות, כי זה פשוט מדהים: פרק י"ג פסוק ח: " וַיֹּאמֶר אַבְרָם

אֶל-לוֹט, אֶל-נָא תְהִי מְרִיבָה בֵּינִי וּבֵינְךָ, וּבֵין רַעִי, וּבֵין רַעִיךָ: כִּי-אֲנָשִׁים אַחִים, אֲנַחְנוּ. ט הֲלֹא כָל-הָאָרֶץ לְפָנֶיךָ, הִפְרָד נָא מֵעַלִּי: אִם-הִשְׁמַאל וְאִימְנָה, וְאִם-הִימִין וְאִשְׁמְאִילָה."

מה הוא בעצם אומר לו? מה שיא הדיאלוג שהאנושות מגיעה אליו? **בוא נפרד.**

ולמה ניפרד? כי אם ננסה לדבר נריב. ואם נריב מה כבר יקרה? – אוי ואווי אם נריב, הוא מזכיר לו, אנשים אחים אנחנו ושנינו יודעים מה קורה כשאחים מתחילים לריב. זה ייגמר ברצח, יותר טוב שניפרד....

דור הבא: יצחק וישמעאל – אין שיחה. אפס, זילץ, נדה, תקראו קדימה, אחורה, לצדדים, לא תמצאו מילה אחת שנאמרת ביניהם, כישלון טוטאלי.

יעקב ועשיו – מתחילים לדבר. איזה יופי, יש שיחה! ומה קורה? זה מוכר את הבכורה, זה מתחמן בברכה והתוצאה: פרק כ"ז פסוק מ"א: " וַיִּשְׁטֵם עֵשָׂו, אֶת-יַעֲקֹב, עַל-הַבְּרָכָה, אֲשֶׁר בֵּרַכּוּ אָבִיו; וַיֹּאמֶר עֵשָׂו בְּלִבּוֹ, יִקְרְבוּ יָמֵי אָבִי, וְאֶהְרָגָה, אֶת-יַעֲקֹב אָחִי."

טוב זה כבר לא חדש לנו. יש שיחה בין אחים, זה מוביל לרצון לרצוח. אבל הפעם יש בכל זאת זיק של תקווה, כשיעקב חוזר הביתה אחרי השנים הארוכות בבית לבן, בפרק ל"ג פסוק ד: " וַיִּרְץ עֵשָׂו לִקְרָאתוֹ וַיַּחְבְּקֵהוּ, וַיִּפֹּל עַל-צַוְּאָרוֹ וַיִּשְׁקָהוּ; וַיִּבְכּוּ."

ושימעון בר יוחאי אומר "הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב, אלא שנכמרו רחמיו באותה שעה ונשקו בכל לבו."

אומנם רק לשעה אחת, אבל יש תקווה, זה לא בלתי אפשרי, יש מקום לאופטימיות!

נקפוץ עוד דור – יוסף ואחיו, אנחנו כבר ממש בראשית היוצרות האומה הישראלית, בניו של יעקב מהם תצמח האומה הישראלית, אנחנו! כאן כבר בטח אפשר לדבר, כאן כבר בוודאי ישרור שלום, או כפי שהתורה אומרת בפרק ל"ז פסוק ד: " וַיִּשְׁנְאוּ, אֹתוֹ; וְלֹא יָכֻלוּ, דַּבְּרוֹ לְשָׁלֹם," **קטסטרופה!**

אבל יעקב לא מתייאש ולא מוותר ואומר ליוסף, פסוק י"ד: " לָךְ-נָא רְאֵה אֶת-שְׁלוֹם אָחִיךָ וְאֶת-שְׁלוֹם הַצֶּאֱן, וְהַשְׁבִּנִי, דָּבָר"

ויוסף מצליח? לחלוטין לא! ולראיה הוא לא מחזיר תשובה לאביו במשך 22 שנים. עד מתי? עד שהוא מגיע לעמדה ממנה ניתן לעשות שלום, הוא עושה שלום ואז אבא שלו מגיע ☺

עם זאת, אנחנו עדיין בספק! זה שלום כפוי! הרי מה יהודה אומר לו? במילים שלנו – אם אתה לא נותן את בנימין, יעקב ימות. אז כדי שיעקב לא ימות, הוא מוכן למסור את בנימין, "לעשות שלום"....

אבל עכשיו כשיעקב כבר לא בעולמנו, אולי הסיבה לשלום כבר לא קיימת?

חברים, אי אפשר לסגור את ספר בראשית לפני שמבררים את הנקודה הזאת! האם ניתן להגיע לאחוזה בין אחים? האם יכול לשרור שלום בעולם?

מה חושבים האחים? לפי איך שזה כתוב, לא נראה שיש להם ציפיות גבוהות במיוחד, פרק ג, פסוק ט"ו: "וַיִּרְאוּ אַחֵי-יוֹסֵף, כִּי-מַתְּ אֲבֵיהֶם, וַיֹּאמְרוּ, לוֹ יִשְׁטַמְנוּ יוֹסֵף; וְהִשָּׁב יָשִׁיב, לָנוּ, אֶת כָּל-הַרְעָה, אֲשֶׁר גָּמְלָנוּ אֹתוֹ."

למעשה הם כל כך חוששים שהם מרגישים צורך לשקר ולהסתתר תחת כנפיו של יעקב המת בציווי שהוא כביכול ציווה את יוסף, פסוק י"ז "וַיֵּצֵא, אֶל-יוֹסֵף לֵאמֹר: אֲבִיךָ צָוָה, לִפְנֵי מוֹתוֹ לֵאמֹר. יִזְכֶּה-תֹּאמְרוּ לְיוֹסֵף, אֲנִי אֵלֶּךָ, וְנָא פֶשַׁע אֲחִיךָ וְחַטָּאתָם כִּי-רָעָה גָּמְלוּךָ, וְעַתָּה שָׂא נָא, לִפְשַׁע עַבְדֵי אֱלֹהֵי אֲבִיךָ;"

ויוסף: "הַתַּחַת אֱלֹהִים, אֲנִי..... אֶל-תִּירְאוּ--אֲנִי אֶכְלָכֶל אֶתְכֶם, וְאֶת-טַפְּכֶם;...." וכ"ו וכ"ז.

אההה, אנחת רווחה – התברר שאחים שהיו מוכנים להרוג אחד את השני יכולים לעשות שלום – יש כלי לשלום בעולם! להיסטוריה האנושית יש סיכוי להצליח! עכשיו אפשר לסגור את ספר בראשית!

וכפי שאתם רואים, עם ישראל ממשיך לחיות בשלום פנימי בין האחים, בשלווה ובנחת, מתוך מקום של כבוד הדדי והידברות. (זה השלב שבו אתם אמורים לגחך.....) מה לא? איך לא?!

אז אני אגיד לכם איך לא, כי כבר אין דיבור. לא מדברים אחד עם השני, וכשלא מדברים, מהר מאוד מוכנים לרצוח. כשלא מסתכלים בעיניים, כשהדיבור נעשה במקלדת של הפייסבוק, במקום בפה ובאופן אישי מתוך היכרות, אז כבר אין אחווה. וכשאין אחווה אז אין בעיה, אפשר לאחל מיני מינים של מוות ומחלות לשופטים בישראל, לרמטכ"ל, לכל הסמולאנים עוכרי ישראל וזה מצד אחד. אבל גם מהצד השני, רבותי, אני שמעתי ברדיו איך כתב מכובד מידיעות אחרונות, שמעולם לא יצא מהחדר החמים ומנורות הפלורסנט ומעולם לא טעם את הפחד המלווה חייל קרבי במשימה בשטח, מתאחר את אלאור עזריה כ"הרוצח שמסתובב לו בחברון ומחפש להרוג ערבים שלווים רק בשל היותם ערבים", כאילו לא מדובר במחבל שפל רוח שלפני רגע ניסה לרצוח יהודים. מכל כיוון אליו אני מביט, רק שנאה, ניכור ורוע.

לכן, הכי חשוב שנזכור תמיד לא לשפוך את התינוק עם המים. לא להשתלח בצבא ובמפקדיו שמקריבים את חייהם לביטחון ישראל, במערכת המשפט שמשליטה חוק וסדר, וגם לא בחיילי צה"ל, גם אם הם טעו ואפילו אם הם צריכים להיענש על כך. שלום ושלווה יגיעו רק שנדע איך לדבר איש עם אחיו. רק הדיבור הישיר, הבלתי אמצעי ישיג את האחוה בין האחים ויביא בסוף כל הדורות לתיקון עולם.

וכמאמר דודו פיישר: עושה שלום במרומיו, הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל ועל כל בני האדם...

שבת שלום,

עומר תמיר